

«La feram», monstre de gran corpulència que sorgeix de nits a les hixendes i devora goludament els sembrats i el bestiar. És molt irascible i cal anar amb molt de compte en tractar-lo, així que es recomana adreçar-li paraules suaus amb veu afectuosa i dolça. El primer propietari que tingué la dissort d'haver-lo de suportar fou en Francesc de Romà i Rossell, hisendat de Castelló d'Empúries i primer Regent de Mèxic, autor de *Señales de la felicidad de España y medios de hacerlas eficaces*, que publicà en 1768, sota la mirada experta i els consells del seu gran amic Félix de Azara, que llavors estava de sots-tinent fortificant la vila de Figueres. Azara, que anys després esdevindria notable naturalista, glòria de la ciència espanyola, restà molt impressionat per l'aparició de «La Feram», de la qual fa una descripció minuciosa en lletra a C. A. Walckenaer i que recollí després en la *Historia Natural de los Quadrúpedos*: «*«La Feram» tiene el cuello algo breve y abultado y eleva el occipucio con el susto. La cabeza es grande; el tragadero capaz; la vista perspicaz y dilatada; el ojo transparente, grande, y por lo común metido en una cavidad que la parte superior de su órbita cubre con un tejadillo de hueso en forma de media luna sobresaliente. La pestaña es peluda. la lengua carnosa, acanalada y casi de igual grueso en toda su longitud; la mandíbula inferior acaba en teja, es recta, y mucho menos alta que la superior. Ésta es muy fuerte, poco o nada corva en los dos tercios de su longitud, y de allí a la punta es un gancho violento y agudo. No camina con ligereza. Hostigada, abre la boca, saca la lengua y hace presa con las garras; pero si el apuro es mayor, se tiende panza arriba y defiéndese con las uñas. Lleva la presa adonde le acomoda. Pasa muchos días sin alimento ni decadencia en el vigor. Jamás bebe; y sus excrementos son líquidos y los despidе lejos. Por lo común va solo o con la amada, aunque el amor no es suficiente para que divida los despojos.»*

«La Feram» assolà els camps i els ramats de Francesc de Romà i, encara que se'l veié per altres indrets, es pot afirmar que va restar, en certa manera, vinculat a la família, puix que després de la defunció del culte hisendat s'aparegué així mateix al seu hereu que segons consta en el testament, «fou lo qui en est país feu més per conèixer la utilitat de las truffas, pa ab que la Providencia ha mort la fam dels pobres, y qui més contribuí a propagar en las riberas del Ter la llavor de la userda (*Medicago sativa*. Linneu), “reina dels prats”, com la anomenan molts agrònoms».

El seu fill, Joaquim de Romà, visqué en perpetu sobresalt per «La Feram» fins que, diputat a Corts per la «província» de Girona, emigrà a Madrid, mig malalt, totalment esllanguit per la paüra i de qui no tenim altres notícies que les que ens donà el seu nét, Narcís Fages de Romà, dient-nos que «se afanà en remouner los obstacles que se oposan a la major prosperitat del país, ja empenyantse en que se facilite la extracció dels seus caldos, ja promovent la construcció de carreteras, ja procurant que sian nostres camps resguardats de las inundacions que los desolan, ja en fi mostrant plenament que la sanch de son abi y de son pare seguia en ell inflamada a impulsos del vertader patriotisme y de la filantropía».

Fou, però, l'esmentat Narcís Fages de Romà el qui acabà amb els estropicis de «La Feram», reduint-la a domesticitat i a obediència perfectes. A tal objecte, sabent que des d'Orfeu les feres s'amanseixen amb la música, ordenà que cada dia, al capvespre, una cobla transités, dalt d'un carro, pels camins de l'heretat interpretant les més gracioses i tendres melodies. El remei no era nou, ja que els sastres, a Catalunya, per anar d'un poble a l'altre tocaven sempre, per mor dels monstres, la gralla o el flabiol. Narcís Fages de Romà ho amplià a una cobla, i el resultat va ésser definitiu, tan definitiu que «La Feram» no solament s'amansí, sinó que es convertí en bèstia de treball, llaurant els camps i proporcionant amb els seus fems excellent adob per a la terra de cultiu. D'aquesta manera el nostre propietari prosperà feliçment i fou persona molt escoltada a la comarca a causa de la intensitat dels seus adobs i de les agudes sentències que deia en vers. D'ell, encara avui, es recorda aquest savi rodolí didàctic sobre la importància cabdal dels adobs:

«L'agricultura en tot temps
guarda relació ab los fems.»

També se'n recorden d'altres. Precisament, aquesta excel·lència en la verificació, així com els seus vastos coneixements agrícoles determinaren que fos nomenat comissari regi per a la inspecció de l'agricultura general del regne a la «província» de Girona, encarregant-se-li la redacció d'una *Cartilla rural en aforismes catalans* en un estil planer i acomodat a la comprensió dels camperols, tal com volia Jovellanos. Per exemple, quan tracta dels animals nocius a l'agricultura, sense alludir per a res «La Feram», que ja li treballava en camps propis, diu:

«Si deixas toba la terra
La rata prompte hi fa niu,
Lo talp sens ulls també hi viu,
Mil cucas t'hi faran guerra.
Tanta immundícia desterra;

Persegueix lo lleig gripau
Fent que no trobe catau;
Evita quissó y formiga
Que t'robarà molta espiga
Per proveir son palau.»

Quan tracta principis generals, escriu, seguint Cató i Dezeimeris, sense ocultar la font de les seves doctrines:

«Pagès de Festas Majors
Se fa pobre entre'ls Senyors.
Pagès de fira y mercat
Jamay serà acaudalat;
Puix a mes del molt gastar
No podrà ben conreuar.»

Si vol estimular a adquirir nous coneixaments, aconsella:

«Estudia agricultura
Y avansaràs ta cultura;
Que ningú naix ensenyat
Per menar una heretat;
Y fins per ser sabater
L'aprenentatge's deu fer.»

Finalment, s'acomia del lector amb paraules que pretenen donar justificació a no haver escrit el llibre en castellà:

«Accepta cultivador
Com de volerho en senyal,
Esta cartilla rural
Que pots aprendrer de cor:
Escrita'he en ton llenguatge
Del noble sol catalá,
Perque fentho en Castellá
No n'traurias tant ventatge.»

El llibre fou imprès a Figueres l'any 1849 per la Impremta i Llibreria de Gregori Matas de Bodallés. El títol complert és: *Cartilla rural en aforismes catalans, basada en las reglas donadas per los mes classichs agronomos antichs y moderns, nacionals y estrangers, y en las observacions y prácticas dels millors cultivadors. Composta per D. Narcís Fages de Romà, Vocal de la Junta de agricultura de la provincia de Gerona, Vice-president y Fundador de la Societat de agricultura del Ampurdá, Professor corresponsal de la Academia matritense de legislació y jurisprudencia, Socio corresponent de la de Bonas Lletres y de la de Ciencias naturals y Arts de Barcelona, y membre de altrs corporacions científicas y económicás.*

* * *

El poeta Carles Fages de Climent, probable descendent del domador de «La Feram», ens el descriu en la seva obra *Climent*, com un cacic moderat

que decorava les fonts i les alzines centenàries amb díctics d'Horaci. No ens diu res de «La Feram», però ens comunica que, posteriorment a la *Cartilla*, Narcís Fages de Romà fou l'autor d'uns nous aforismes * d'urbanitat i bona criança per a ús de la gent del camp, apareguts l'any 1855, els quals constitueixen un dels primers esplais renaixentistes.

JOAN PERUCHO

* «Si amb los dits te vols mocar
amb senyors no et pots tractar

Quan amb lo teu major parles
no et grinxoles ni te grates

No xarrupis res des suc
I beuràs sens fer cluc, cluc.

Qui la boca als plats aplica
que té pocs modos publica.

Ni beure quedí en ton vas
ní, havent begut, bufaràs.

Mastega amb un dels costats
i els llavis tingués tancats

Mentre dines, no mocar-te
procurar deus, ni gratar-te.

En l'estable deus menjar
sí no et detens de rotar», etc.